

॥ ओम् ॥

श्री विश्वरंग नाटक सभा.

अहल्याया

नाटकनां गायनो.

रयनार-प्रबुलाल हयाराम द्विवेदी अन्वनीयर.

छपावी प्रसिद्ध करनार.

बीमनलाल पंडेकरबाध दलाल

मालेक-श्री विश्वरंग नाटक सभा.

हाल मुकाम-स्टेशन रोड-ज्योर्न थीअटर-सुरत

देशी मित्र प्रेस, बीमडाचोक-सुरत.

आवृत्ति ५ भा.

प्रत २०००

संवत् १९७५] डीमत ०-३-० [सने १९१६

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અ. નં. ૧૧
ગુજરાત ગાંધીરાઈટ-સંગ્રહ

૮૧૭૮

આ નાટક (અહુલ્યાખાઈ) રજીસ્ટર કરાવી માલીકે સર્વ
હક સ્વાધીન રાખ્યા છે, તેમની લેખીત રજા
સિવાય કોઈએ ભજવવું ભજવાવવું,
છાપવું કે છપાવવું નહીં.

ચુરત લીમડાચોકમાં આવેલા “દેશી મિત્ર પ્રેસમાં
મગનલાલ વનમાળીદાસે છાપ્યા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૭૨

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૨૨૮૨૫૫૫૫ - ગાયનો

વિષય ૨ - ૧૨૪

અહલ્યાબાઈ નાકટના પાત્રોનો પરિચય.

પુરૂષ પાત્રો.

ખંડેરાવ.....ઇંદોરના રાજા, અહલ્યાબાઈના પતિ.
અનાંદરાવ...સ્વામીભક્ત વીરયોદ્ધો, રાજ્યનો સેનાધ્યક્ષ.
ગંગાધર ...વયોવૃદ્ધ બ્રાહ્મણ પ્રધાન.
માલેરાવ ...ખંડેરાવનો અવિચારી અને ઉદ્ધત કુમાર.
લીંગો ...માલેરાવનો ખુશામતખોર હજુરીયો.
મહેન્દ્રસ્વામી.એક બ્રહ્મનિષ્ઠ સાધુ.
જીભાઈ.....એક અમલુ અને ભોળો પટેલ.
ચિત્રકાર ...અહલ્યાબાઈને આશ્રયે રહેલો વિદેશી ચિતારો
ઉપરાંત-કિલ્લેદાર, જ્વેલર, પુરોહિત, પ્રતિનિધિ, સમનિકો,
બળવાખોરો, દરબારીઓ, પ્રતિહાર વીગેરે.

સ્ત્રી પાત્રો.

અહલ્યાબાઈ...ખંડેરાવની પત્ની, માલેરાવની માતા, કાર્યકુશળ
પરોપકારી અને સંદર્ભ પરાયણ સતી.
તારા .....માલેરાવની અર્ધાંગના.
કપૂરી .....જીભાઈની ઉત્કૃષ્ટ પત્ની.
કેતકી .....ભોળી સ્ત્રીઓને અવળે માર્ગે દોરનારી અધમ
ખવાસણુ ભીમાની પત્ની.
ઉપરાંત-સખીઓ, દાસીઓ, પનીયારીઓ, ઇત્યાદિ,

અહલ્યાબાઈ નાટકનો પ્રવેશાનુક્રમે

સંક્ષિપ્ત સાર.

અંક પહેલો.

પ્રારંભ પ્રાર્થના અને વસ્તુ સૂચન.

પ્રવેશ ૧ લો—સખીઓ અને તારાનો હાસ્યવીનોદ બાદ ખંડેરાવ સાથે અહલ્યાબાઈ વાણી વિનોદ, ત્યાં આનંદરાવનું આગમન, યુદ્ધના સમાચાર, યુદ્ધની તૈયારી અને પછીથી ખંડેરાવને અહલ્યાબાઈ તરફથી પ્રેમભરી વિદાયગીરી.

પ્રવેશ ૨ જો—કપુરીના માઆપ તરફથી કપુરી માટે પતિ ખોળવા આવેલો સ્વાર્થી પુરોહિતને જીભાઈ પટેલ રસ્તામાં મળી જાય છે અને પોતાને પૈસા મળવાથી લાકડે માંકડું વળગાડવા જેવું જીભાઈ અને કપુરીનું સગપણ કરે છે. જેથી જીભાઈનો આનંદ.

પ્રવેશ ૩ જો—ખંભોર દુર્ગના સુખેદાર અને ખંડેરાવનું યુદ્ધ, તેમાં ખંડેરાવના ધાયક્ષયથી પછી આનંદરાવના હાથે સુખેદારનો સંહાર.

પ્રવેશ ૪ થો—ખુશામતખોર ખવાસ બીમો તથા તેની પત્ની જીભાઈને નવોઢા પત્નીને ફસાવવાનો નીશ્ચય કરે છે, ત્યાં કપુરી અને પછીથી જીભાઈ પ્રવેશ કરે છે. બન્નેનો પ્રેમાલાપ, પટેલની મુર્ખતા તે જોઈ કપુરીનું નિરાશ થવું, પતિ પત્ની વચ્ચે કલ્લહનો પ્રારંભ; ત્યાં કેત-

કિનું આવવું અને પટેલને શીખામણ આપી વિદાય કરવા અને પછીથી કપુરીને ભોળવી માલેરાવને મળવા માટે પનઘટપર લઈ જવી.

પ્રવેશ ૫ મો—પોતાને થતાં માનથુકન માટે અહલ્યા ચિંતાતુર થઈ રહી છે ત્યાં કોઠના રોગથી પીડાતો ચિત્રકાર પ્રવેશ કરે છે, અહલ્યા તેનાપર દયા લાવી સતીત્વના પ્રભાવથી તેનો કોઠ દુર કરે છે અને રાજ્યમાં આશ્રય આપે છે, ત્યાં આનંદરાવ ખડેરાવના મૃત્યુના સમાચાર લાવે છે, જેથી અહલ્યાનું કલ્પાંત, સતી થવાનો નિશ્ચય, ત્યાં મહેન્દ્ર સ્વામીનું પ્રગટ થવું અને અહલ્યાને તેના પતિના અંતિમ ઉદ્દગારનું સ્મરણ કરાવી સતી થતાં અટકાવવી. ટેબલો.

પ્રવેશ ૬ ઠો—કપુરી અને કેતકી કેટલીક પનીયારીઓ સાથે વિનોદ કરતી ઉદ્યાનમાં થઈને જળાશયપરં જાય છે, ત્યાં માલેરાવ અને ભીમો પ્રવેશ કરે છે, ભીમો યુક્તિથી આડું અવળું સમજાવી પનીયા-યારીઓ આવતાં કપુરી સાથે મેળાપ કરાવી છટકી જાય છે, પછીથી માલેરાવ અને કપુરીનો પ્રેમાલાપ; ત્યાં કપુરીની ચાલચલગત માટે શંકાશીલ થયેલા પટેલનું આવવું, કપુરીને માલેરાવ સાથે જોઈ ઉશ્કેરાઈ જવું અને કપુરીને ધમકાવી માલેરાવ સાથે ઝગડો કરવો. આખર રંગમાં ભંગ થવાથી માલેરાવ પટેલને માર મારે છે, ત્યાં પ્રધાન ગંગાધરને આવતો જોઈ માલેરાવ નહાશી જાય છે, ગંગાધર પટેલની સર્વ હકીકત સાંભળી પટેલને ફરીયાદ કરવા પુત્રે જવાનું કહી વિદાય થાય છે, જેથી પટેલ પોતાને દદ ન મળતી જોઈ કપુરીને મારવા માંડે છે, ત્યાં આ સર્વ યેષ્ટાઓ છુપાઈને જોતો ચિત્રકાર આવી પટેલને અટકાવે છે. અને સમજુતી આપી વિદાય કરે છે, પાછળથી કળેડા અને કુધારા સંજોગથી ચિત્રકારના ઉદ્દગાર

પ્રવેશ ૭ મો—રાજ્યમાં બળવો જમાવવાના પ્રયત્ન માટે
 કેટલાક બળવાખોરોને માલેરાવ જુદામાટ ભરી શીક્ષા કરી રહ્યા છે
 અને આખર બળવાખોરોનાં ઘેરાં છોકરાંને પણ ખુરે મોતે મારી
 હાંબવા તૈયાર થાય છે ત્યાં આનંદરાવ આવીને તેને અટકાવે છે
 પરંતુ ઉદ્ધત માલેરાવ ક્રોધે ભરાઈ તેને મારવા હથીઆર ઉઠાવે છે,
 ત્યાં મહેન્દ્ર સ્વામી પ્રગટ થાય છે, અને પાપી જીવની અંતે થતી
 દુર્ગતિનું દર્શન કરાવી ભય પમાડી અંત્યાચાર કરતો અટકાવે છે.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—ખંડેરાવનું મૃત્યુ થવાથી ખરા હકદાર માલે-
 રાવને પેશ્વા તરફથી રાજ્યાભિષેક થાય છે, ત્યાં ગંગાધર આવે છે
 અને ઉપહાર અર્પણ કરે છે, પરંતુ માલેરાવ તેનું અપમાન કરે છે,
 જેથી પરસ્પર વીતંડાવાડ, ત્યાં આનંદરાવને માલેરાવને અટકાવેલો.
 જેથી માલેરાવનો ક્રોધ વૃદ્ધી પામે છે. અને પરસ્પર તલવારો ખેંચાય
 છે. ત્યાં મહદ્યા આવે છે અને માલેરાવને અટકાવે છે. ટળેલો.

પ્રવેશ ૨ જો—જીભાઈ પટેલથી કપુરી કંટાળી ગઈ ત્યાં કેતકી
 અને તેને મહેલમાં માલેરાવને મળવા આવવાનું કહે છે અને રાત્રી
 સુધી તેને બેસવા માટે મ્યાનો મોકલવાનું કહી ચાત્રી જાય છે, પરંતુ
 પટેલ આ સર્વ વાત સાંભળતો હોવાથી કપુરીને ધમકાવી ઘરમાં
 પોતે ઘેરીના કપડાં પહેરી લે છે, મ્યાનો આવતાં ગુપચુપ તેમાં બેસી
 મહાલય તરફ વીદાય થાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—ગંગાધરનું માલેરાવે રાજ્યસભામાં કરેલું અપ-
માન બુલાવી દેવા અહલ્યાબાઈ આવે છે અને ગંગાધરને મીઠા
શબ્દોમાં રાજ્ય અને આપદ ધર્મનો ઉપદેશ આપી શાન્ત કરે છે.

પ્રવેશ ૪ થો—બૈરીના પોશાકમાં પટેલ માલેરાવના મહેલમાં
આવેલો આશ્ચર્ય ચકિત થઈ અનેક પ્રકારની હાસ્યાન્નક ચેષ્ટાઓ
કરી રહ્યો છે, ત્યાં માલેરાવ પ્રવેશ કરે છે, પરંતુ કામાંધ હોવાથી
પટેલને ઓળખી શકતો નથી. થોડીકવાર રકઝક થયા બાદ પટેલ
ઉઘાડો પડે છે. જ્યો માલેરાવ તેને માર મારે છે, તેનો પોકાર
સાંભળી અહલ્યાબાઈ અને ચિત્રકાર આવે છે, જ્યો માલેરાવ ન્હાશી
જાય છે, પછીથી ચિત્રકાર અહલ્યાબાઈને પટેલની સર્વ વિગતથી
વાકેફ કરે છે અને બ્રાહ્મણોપર કરેલ જુલમ તથા પ્રધાન ગંગાધરને
હઠબહાર કર્યાના સમાચાર પણ આપે છે, અહલ્યાબાઈ ધૈર્યથી શાન્ત
કરી પટેલને વિદાય કરે છે અને માલેરાવને બોલાવી સખત શબ્દોમાં
કપકો આપી પ્રજાપર જુલમ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવડાવે છે.

પ્રવેશ ૫ મો—ભીમાને જોઈ માલેરાવનું ઉરકેરાઈ જવું અને
ખુન કરવાનો પ્રયત્ન, ત્યાં કેતકીનું આવવું અને સર્વ આરોપ
ચિત્રકારપર ઢોળી પાડી મુખ માલેરાવને દારૂ પાછા છાકટો બનાવી
બંનેનું છટકી જવું.

પ્રવેશ ૬ થો—તારાનો સખીઓ સાથેનો વિનોદ પૂરો થતાં
દારૂના નિશામાં લથડીયા ખાતો માલેરાવ પ્રવેશ કરે છે, અને મુઠ્ઠા
ખાઈ પડી જાય છે, કદપાંત કરતી તારા થોડીવારે તેને શુદ્ધીમાં લાવી
દારૂ ન પીવાની પ્રતિજ્ઞા લેવડાવે છે અને તારાને વિદાય કરી માલે-
રાવ ત્યાંજ નિંદ્રાધીન થાય છે, પછીથી સૃષ્ટી સૌંદર્ય જોતો ચિત્રકાર
પ્રવેશ કરે છે, ત્યાં ભીમો આવી માલેરાવને જગાડે છે અને ચિત્રકાર

તેનું ખુન કરવા આવ્યો છે તેમ સમજાવે છે જેથી માલેરાવ ચિત્ર-
કારને ધમકાવી તેની કાષ્ઠપણ વાતપર ધ્યાન ન આપતાં નિર્દયતાથી
તેનો સંહાર કરે છે. ટૂંડો.

પ્રવેશ ૭ મો—કેતકી અને કપુરી સાથે જીભાષ હાસ્ય
વિનોદ કરી રહ્યો છે ત્યાં બીમો આવી પોતાને છુપાડવા માટે સહા-
યતા માંગે છે પટેલ તેને છુપાવે છે ત્યાં આનંદરાવ અને તેના
સીપાઇઓ આવે છે અને પટેલને સમજાવતી આપી ખુશામતખેર ને
રાજકોઠી બીમાને પકડી જાય છે પછીથી પટેલને ખેતીવાડીનું શિક્ષણ
મેળવવા માટે અહલ્યાઆષ્ઠ તરફથી પુના જવાની આજ્ઞા, થંએલી
હોવાથી કપુરી પાસેથી પટેલની મમતા ભરેલી વિદાયગીરી.

પ્રવેશ ૮ મો—માલેરાવ પોતાના અનાચારો માટે પશ્ચાતાપ
કરી રહ્યો છે ત્યાં ચિત્રકારનું છુત પોતાને સતાવવાની ભ્રમણા
થવાથી બેહોશ થઇ જાય છે ત્યાં તારા દોડી આવે છે અને માલે-
રાવને સાવધ કરે છે પરંતુ માલેરાવ તેના સ્ત્રીના સ્વરૂપમાં આવેલું
છુત સમજી અનેક પ્રકારે કષ્ટ આપે છે જેથી તારા મુર્છિત થાય છે
અને માલેરાવ શુદ્ધીમાં આવી પશ્ચાતાપ કરે છે, થોડીવારે તારા શુદ્ધીમાં
આવતાં પતિ પત્નીનું પ્રેમભર્યું મીલન. માલેરાવ નિંદ્રાધીન થતાં
અહલ્યાઆષ્ઠને બોલાવવા માટે જાય છે. પાછળથી માલેરાવને નિંદ્રામાં
છુતનો ભાસ થવાથી જાગી ઉઠે છે અને છુતને અદ્ભુત પોતાનીજ
છાતીમાં કટાર મારવા તત્પર થાય છે, ત્યાં ચિત્રકારનું છુત થઇ તેને
તેમ કરતો અટકાવે છે અને ક્ષત્રિ ધર્મનું સ્મરણ કરાવી જળાશયમાં
અદ્રશ્ય થાય છે જેથી માલેરાવ પણ ઉન્માદી અવસ્થામાં તેને પકડવા
તેની પાછળ તળાવમાં પડે છે, ત્યાં તારા અને અહલ્યા આવી મદદ
માટે ખુબ પાડે છે, તેથી આનંદરાવ ધસી આવી તળાવમાં કુદી
પડે છે, અને માલેરાવને જ્યોત્તી લે છે. ટૂંડો.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—રજુસંગ્રામમાં ગંગાધર અને માતેરાવનું
હંદ્ર યુદ્ધ, તેમાં ગંગાધરને પરાજય પામતો જોઈ એક સમીક્ષકની
ગોળી વડે દગાથી માતેરાવનો સંહાર, તે જોઈ આનંદરાવનું ઉશ્કેરાવું
ગંગાધરનો સંહાર કરવાનો પ્રયત્ન, એટલામાં અહલ્યાનાં આગમન,
આનંદરાવને ઘસાડત્યા કરતો અટકાવો. અને ગંગાધરને કેદ કરવો.

ટૂંકો.

પ્રવેશ ૨ જો—અનેક દુષ્કર્ત્યોના પરિણામે બીખારજી ચએલી
કેતકી કપુરી પાસે બીખ માંગવા આવે છે. કપુરી તેને કેટલાંક મેંથુાં
ટાંચુાં સંભળાવી ખાવાનું લેવાં માટે ઘરમાં જાય છે, ત્યાં જોઈ તોડી નાસી
છુટેલો બીમો આવી કેતકીને પોતાની સાથે નાસી જવા કહે છે પણ
પોતાની સ્થિતિ દ્રવ્યહીન બણી કપુરીનું ખુન કરી પૈસા મેળવી
નાસી જવા વિચાર કરે છે, કેતકી તેમ કરતાં અટકાવે છે છતાં
બીમો કપુરી આવતાં તેનું ખુન કરવા ધસે છે તે જોઈ કેતકી ખુમો
પાડે છે, એટલામાં વિદેશથી વિદ્યા બણી આવેલો પટેલ ઘેર આવે
છે. અને સીપાઇએને જોલાવી કેતકી તથા બીમાને બંધીવાન બનાવી
રાજ્યસભામાં મોકલી દે છે, પછીથી દુઃખ સહન કરી સુખમાં
આવેલા આનંદી જોડાને આનંદ.

પ્રવેશ ૩ જો—અહલ્યાબાઈ રાજકોલી દેશકોલી મનુષ્યને કૃષી
શિક્ષા થવી જોઈએ તે બંદીવાન બની ઉભેલા વૃદ્ધ ગંગાધરને પુછે
છે ગંગાધર પોતાના સર્વ અપરાધો કબુલ કરી દેહાન્ત દંડ માગી
લે છે પણ અપકાર પર ઉપકાર કરનાર અહલ્યાબાઈ તેના સર્વ
અપરાધ માફ કરે છે જેથી ગંગાધર શરમાય છે પછીથી જીભાઈ
પટેલ, કેતકી અને બીમાને બંધીવાન તરીકે લાવે છે અહલ્યાબાઈ
તેમના ઇન્સાફમાં બીમાને કેદ અને પાપનો પશ્ચાતાપ કરતી કેતકીને
ક્ષમા આપે છે પછીથી અહલ્યાબાઈના દત્તક પુત્રનો રાજ્યાભિષેક
અને સર્વત્ર આનંદ.

॥ ૬ ॥

॥ તત્સત્ પરમાત્માને નમઃ ॥

અહ્યાબાધ

ના ટકના ગાયનો.

મંગળાચરણ.

પૂર્ણ પક્ષ પ્રણવ રૂપ પૂર્ણ ધામ પૂર્ણ કામ
 વિશ્વ બિન્ન વિશ્વ બ્યામ વિશ્વ વિરામ પૂનિતનામ
 પીત વસ્ત્ર મેઘશ્યામ જયલલામ છે પ્રણામ
 મકર કુંડલ કંઠ કૌસ્તુભ સૈજયંતી શોભતી

શ્રી ઉરવસી શોભાવતી

સૌમ્ય કાન્તિ મોક્ષ દાત્રી દિવ્ય શાન્તિ દાયિની
 કેવલ્ય પંથ દર્શાવતી—

નદીઓ—

છે જન્મભૂમિ જયકારીરે જય ભારતી માત અમારી
 ગૌરવ કરીયે નરનારીરે ભારતી માત અમારી
 હરિશ્ચંદ્ર ને ધર્મ રઘુવીર બાર્ગવ સમ બયહારી
 સતી સીતા તારા સાવીત્રી સતીઓ અથ હરનારીરે—
 ક્યાં તે અનુપમ રત્ન અમારાં ક્યાં સતીઓ સનારી
 ક્યાં તે પ્રાચીન ગૌરવ સધળું ક્યાં આ દશા ખીચારીરે—

માય ધરેધર આર્ય ભગીનીઓ ધર્મ નીતિ ધરનારી
 દેસભક્ત સહુ માય બંધુઓ એ અભિલાષ અમારી
 ભારતી માત અમારી.

તારા—

૨

હવા કાંઈ દીલની લાવો વિરહાનળ યુગ્મવો
 કાંઈ મારો કંથ રીઝાવો બની છું પહાવરી બાળા
 આંખલડી રહે છે રોતી વાલમની વાટ જોતી
 પ્રીતમ તમ વીણુ સધળા લાગે સુખ ભોગ લાળા
 યૌવન દિન રેન સતાવે અંતર સ્મર ધુન જગાવે
 આઠે પહોરે અકળાવે ધારી મનહર માળા—

તારા ને સખીઓ—

૩

જણે ના કાંઈ બોળી બાળારે વળગ્યો છે ક્યાંથી
 વ્યાધિ વિરહ દુઃખકારી
 ચપળા છોડી દે બધા ચાળારે— વળગ્યો છે ક્યાંથી
 સખી હતી તું મદમાતી જણાયે સુકાતી જતી
 કાન્તિ કરમાતી સખી તારીરે બોલી દે પહેની
 ક્યાં થકી લાગી આ ખીમારી— જણે ના કાંઈ
 ધડક ધડક છાતી જ્ઞાને અધીરી ખાતી

પીયુને મનાવી મેં ધુતારીરે પ્રજ્જળાવે જ્ઞાને

કામ ધુણીમાં કાચ લહારી—

તારા—બ્યાધિ વધારે જ્ઞાને બળતાને બાળો જ્ઞાને

છોડો છોડોને હું તો હારીરે

સખી—પ્રીતમજી પાસે જાં અભિમાન વિસારી—

અહંદયા—

૪

જાઓ જાઓ પિયુ

જય પામેો મુકુટમણિ રથુમાં--

બહાલા બહેલા વળજો વતનમાં

અરિ સંહારીને જય શ્રી,હરીને--

શોભાવો શ્યામ સદનમાં

તન ધન જીવન સ્વામી સમર્પણ

સર્વ સ્વદેશ ચરણમાં--

જીવાધ—

૫

બળ્યો આ વાંઢા કેરો ધરવા ભગવાનીઓ.

વાંઢાનો વિશ્વાસ કરી કોઈ ધર ન આપે ઉતરવા

આંગણી ચીંધી આળ મુકે કદી જખ્યે અહૂરા કરવા--ભગ

હાથે રાંધવા, હાથે શીંધવા, હાથે કામેો કરવા

પૈસા દેતા વિશ્વાસ કરી કોઇ આવ ના પાણી ભરવા

કમાઇ કીધી પણ ન બૈર ઘરમાં હોય સંધરવા

(તો) કીડીયો સંધરે ભોરંગ ભોગવે દહાડા પુરા કરવા—ભગ

ગીતકું—

૬

મારે આંગણુ રાયરે એળચડીનો છોડરે લળીને આવે છાંયડી

મારે આંગણુ ગલાલીઆ થઇ આવોરે

શ્રી રાધાવર ઉગ્યોરે સૂરજ ઝળકતો—

મારે આંગણુ જમાઇ વહેલા આવોરે

રૂડા જમાઇ રાજ ગોંભેરે મંડપ મલપતો—

કેતકી—

૭

હું નખરાળી નાજુક નાર મારો દાસીનો અવતાર

દાસીનો અવતાર તો પણ ઝળકે જોખન બહાર

મને થાય મનમાં તો એમજ થાઉ રાજની રાણી

પણ પીટયુ આ કુટેલ કીરમત ભરં પારકા પાણી—

કપુરી

૮

છેલ નવેલી નાર દેહ ઉપવનની બહાર—

રસીક લોચનીયા કટાર કર હૃદય આરપાર—

આળસે અંગ મરોડી બ્રકુટી તીર છેડી

લટકતી હું લડુ બનાવું વશ કરે વરનાર—

પીયુષ પાસ આવે રતિ રસમાં રેલાવે—
લંક લયકથી છક કરી જોઈં ઝુકી પળવાર—

કપુરી—

૯

મને એવો પરણ્યો બાવે જોલ્યું સાંખે લાડ લડાવે
નોકર થઈને નમતો આવે લાગે પાય પાય પાય
મને ગમતાં વસ્ત્રો લાવે હીરા મોતીડા મંગાવે
પ્રેમે પ્રાતિરસ પીવડાવે ચિતકું ચાય ચાય ચાય
મીઠી બંસી હું એ મણીધર મધુર નાદપર ડોલે
નયન ઇસારે થનથન નાચે ખમા ખમા કહી જોલે
નમતો જાય, જાય, જાય,
બલે મેઘ એ હોય શ્યામ હું વીજળી થોડી થોડી
કામલુગારો કૃષ્ણ ગણીને બનુ રાધીકા જોડી
જુગતી થાય, થાય, થાય,

{ ધોળે દિવસે રાત કહું તો હાજી હા જે કરંતો
બની દીવાનો રૂપ રંગમાં પાછળ પાછળ ફરતો
લંક હોવે લણી તો તેવો જોઈયે. }

અહલ્યાબાઈ—

૧૦

ફનીયા અજબ રંગત બરી—

જળ વાહણસમ પલ પલટે રંગત સ્થિર ન બરી

એ વિષવેલી દુઃખ ભરેલી વિષમ વિષય રસધરી
 એક વિપત્તિ જ્યાં વિચરી ત્યાં અનેક આવે ફરી
 જોઈ વિપત્તિ મનની જાતી સમતા સધળી સરી
 જગ અટવીમાં સહુજન ખાતા ખતા ખંતજ કરી
 તો પણ તૂણ્યા આશા ત્યાગી બને ન ભાવથી હરી—

અહંત્યા—

૧૧

ફુનીયા તણા દિવાના દીક્ષબર મળ્યો છુટે
 છુટે જીવનની દોરી આશા છતાં ન છુટે—
 બાળક મટી યુવાની આવે ભલે દિવાની
 તન ધન મળે તરણી આશા છતાં ન છુટે—
 આવે પછી ખુઠાપો ઘોળા થતાં નીમાળા
 રે' બાકી લાઠી લાળા આશાં છતાં ન છુટે—
 પડી જાય દેહ પાપી મરી જાય મન કદાપી
 મળે જાય માટીમાં સહુ આશા છતાં ન છુટે—

પનીયારીઓ—

૧૨

હા સજની મારી નિર્મળ પાણીડા રૂડા ભરીયે
 કાંચનના ધટને શીરપર ધરીયે

સરવર જળમાં રહી માછલીયો જેમ પરસ્પર જોલ કરે—

તેમ ઉછળતાં હૃદય આપણા રસમાં રેલમ છેલ કરે

જળમાં સારસ બયું મુધારસ ઉપર અલિંગણ ગાન કરે
તેમ ખીલેલી થોવન કળીનું પ્રીતે પ્રીતમ પાન કરે--

હું નીકળી જ્યાં પાણી ભરવા પીટયા ખળ પાછળ ફરતા
નખરેથી જો નજર કરું તો હાય હાય કહી મરતા--
ખની ઠની પનઘટ પર આવું ઘટમાં શું લખ મઉં
પાણી પાણી કરી કંઈક પુરૂષના હૃદય ભરીને લાવું--

કપુરી—

૧૩

રાજ સમી સાંજના આવજોરે સામી સડકપર અંગતો
મીઠા મહેમાન આજ આવજોરે સામી૦
પ્રીતિ સરવરની પાળે પાતળીયા
અમીરસ પીળે પીવરાવજોરે સામી૦
કાયાને ક્યારડે ખહેકે કસ્તુરી
લહેરખડા લુટજો લુટાવજો સામી૦

ચિત્રકાર—

૧૪

કુધારે હિન્દ વાસીના હૃદયનો ગર્વ ગાળ્યો છે
ઝળકતા હિન્દ ગૌરવનો કુધારે દાટ વાળ્યો છે
અબણ અઘાની મા બાપો મહત્તા આખર માટે
મુતાના શત્રુઓ થઈને ગૃહે પૈસા સુતા સાટે
વિચાર્યા વીણ હૃદય વચને મરી મીથ્યા ગુમાનીમાં
જડી જે સંતતિ લગ્ને જુરે તે જીંદગાનીમાં--
ગયા તે બ્રહ્મચર્યો ને પ્રીતિવગ્નો ગયા જ્યાંથી
પ્રભ તે વીર શું પાકે પછી ઉદ્ધાર તે ક્યાંથી

વાસંગનાઓ—

૧૧

છાયોરી વસંત જગ કાનનમેં
 કાનનમેં રસ આન રમે
 જોર મધુમેં મનોજ મનાવત
 જોખન ઔર તરંગ દીખાવત
 ચાહત પિયુ મિલન મનમેં

કપુરી—

૧૬

પીટયા મરજો મા ને આપ જોડયું કજોડલુરે
 મુવા મોટા દુરમાં આપ જોડયું કજોડલુરે
 રંગ ન જોયા ઢંગ ન જોયા જોયું ન રૂપ કરૂપ
 કાળમીઠને આપી કપુરી કરમે લખીયો કુપ
 મને વળગાડયું એ પાપ જોડયું કજોડલુરે
 મુકયો કાળજડાપર કાપ જોડયું કજોડલુરે

જુભાઇ—

૧૭

બની છું તખ્તરાણી હું નાર
 જુવો કેરી લટકાણી એવી એવી ચટકાણી વણી ખટકાણી
 મારું ભરમર કટાર વાહ વાહ—બની છું
 રાખને ચકડોળે ચઢાવું હીરા મોતીના હાર પડાવું
 માથે પછેડી ઝોઢી રોશે કપુરી બદલે જુભાઇ જોશે
 હાય હાય હું કોઈનું શાંભળનાર નથી
 કરું હરામી કેરી હાર—

અહુલ્યા—

૧૮

આપત્તી આવે લાખ પણુ જે ધર્મ નહી તજનાર
 ધર્મ નહી તજનાર નર તે યશ અવિચળ વરનાર
 કુંદનપર જેમ પડે હથોડા તેમજ શુદ્ધ થનાર
 દુઃખ હથોડે થયું સ્યામ તે પીતળ તુચ્છ અસાર—
 અપકારોપર તર જળ ભુમી કરે સદા ઉપકાર—
 જે ઉપકાર ભુલેજન જ્ઞાની તે નરને ધિકાર—

માલેરાવ અને જીભાઈ— ૧૯

તું છોડ શરમાળી સ્યામા માન મધુરી માન
 માન મધુરી માન બસ જન કરું કુરબાન—
 મને જવા દ્યોને આધારોને કામણુગારા કાન
 કામણુગારા કાન તમે કેમ જુલ્યા છો બાન
 કામણુ તું કરનાર કપુરી અંતર વૃથા વલોવે
 હું ખૈર છું મોટા ધરનું શરમાઈ છું હોવે
 હોવે તજી તું આપ હઠીલી અધરાતનું પાન (૨)

અહુલ્યા—

૨૦

કર સુત સજ્જન જનનો સંગ
 જેની સંગત પાપ હટાવે લાવે નીર્મળ રંગ
 સ્વાતિ જળનું ઝેર બને જે ગૃહે કુર ભોરંગ
 કરે માછલી તેજ નીરનું મોતી ભૂષણ અંગ—
 તેથી કર સત્સંગ તજી દે સહુ દુર્જનના ઠંગ
 લોપાને કુંદન કર્તા કર સ્પર્શ મણી સત્સંગ—

તારા અને સખીયો—ગરબો ૨૨

વીજળી ઝળુકે આજ વાદળી આકાશે ચડી
 ગાજે સખી ગગન ધોર મોર કરે ટહુકા મીઠા
 વિયોગી રસીક નાર વાટ ખેતી ઝરે ચડી   જો
 અપાડી વાદળીને પુછે સખી પંથે મારા કંથ દોઢા
 બોલી પીયુ પીયુ જોર કરી ધનધોરમાં શોર કરેરે પપૈયા
 મેઘનું નીરને શીત સમીર કરે મયુરી નૃતતાતૂત ચમયા
 પુછી વાદળીને વીરહાનળથી બળતી વળતી જીવે પહાવરી બાળા
 જોઈ સખી પડીરંબણ પામતી જામતી અંતર જોમન જવાળા

વાટ જોતી ચાકીને પીયુ નાવિયા
 રાત જાગી પોઢે પરબાતરે ત્યાં
 આવે નાવલીયો નીંદમાં

સ્વપ્નમાં કેલી રહી રસરેલી ત્યાં ઘેલી ચક્રી ધનસ્થામ રીસાયા
 એક નિમેષ વિષે હસીકેશજ કુંજ નિકુંજ મહી લમટાય
 ગાતી રહી લળી જોતી રહી કેહી કૃષ્ણ મનોહર આહીર જાયા
 અંતર્યામીએ સાદ ગુણી સત્ગુણી સમીપે પ્રગટયા જગરાયા

‘ આંખે આંખડી મળીડે અમર પાંખડી મળીરે

પ્રભુ આંખ્યા કે પ્રભાત કહી બેટી બલી બાત

તારા અને સખીઓ— ૨૨

ચાલો આજે અનંગરંગ ધારીરે

પ્રેમ બુલે ઝીલો રસવારી

કામ જગે જોઅન મદવારીરે

રંગ રેલો મંડિરિયે પધારી—

લોઅન રસીક શ્યામ

પ્રિતમ તમ પ્રેમ ધામ

અમૃત રસના વિહારીરે

પતિ સેવામાં પ્રીતિ તમારી

મા—લાડીલી દીક્ષબર ખુશકર પ્રિયકર ચિતહર શાણી હવે છેલ્લ આજ
તા—જાઓજી નીલાદીન હરદમ હલખલ ભરપૂર જોયા સહુછંદ તમાર

ભોળીને નવ ભરમાવો ચતુરાઈ બહુ ન ચલાવો,

રેઓ સુખકર સુંદર પરવશ પ્રિયતમ ચાઓ ન્યારા—

જનોનો ધર્મ છે કે જીંદગી નીતિથી ગાળે

મા—નારીનો ધર્મ છે કે નાથની આજ્ઞાને પાળે

તા—કુમુદ પ્રફુલ્લ કરે ચંદ્ર તો તેને કહે છે

મા—સરિતા સિંધુને સદા અનુસરી વહે છે

તા—જુદી પ્રીતિ ન બતાવો, પરભોગી ભમરા જાઓ

રેઓ નરવર નટખટ, નટવર સમશીર તાજ મારા લાડીલી

જોઈને વિચારી સંગ કીજીએ મનકું મળતાથી મળીએ
 હંસલે આવળ માજો નાખીયો જાણ્યું ચંદન હોશે
 ઓચીતો પવન ઝકાળશે કાયા કાંટે વિંધાશે—જોઈને
 આરસી સરીખા ઉજળા દેખતા નર રડા
 ખીજને બોધ એ આપતા પોતે મનડાના કુડા—જોઈને
 હંસલે ઉંદરની દયા ગણી ઉંદર પાંખમાં લીધો
 ટાઢ ગઈ ગુણુ વિસર્ગો હંસો પાંખવીણુ કીધો—જોઈને

હુપુરી અને પટેલ— ૨૫

પટેલજી પુને જઈને પાઠ બાંધીને પોર
 વેલા આવજો અલબેલા
 હ્યો રામ રામ રામ
 પટલાણી ધર ખેતરને માળની સંભાળ
 લેજો આવશું ધર વેલા
 ખીજ વાવેતર કરવું કેવું
 ખાતર કેવું દેવું
 પુને જઈને સહુથી પહેલું
 એવું શીખી લેવું—હ્યો રામ૦ રામ૦

કપુરી—

૨૬

આવશે આવશે આવશે મારા મોંઘા મહેમાન આજે આવશે,
અંતરની પાંખડી ખીલાવશે મારા લોચનીયાં આજે શામાવશે.
વિદ્યા વાવેતર ખેતરની શીખી હછડાને આજે
હરખાવશે મારે પાતળાં પુનેથી આવશે,—

શબાદ-કપુરી—

૨૭

લોચનીએ લાગ્યો નેડો નાવલીયા
મોહન મન હરખાવા દીયો
ભૂખી છું ભાવે મને પ્રતીનાં વેણુલાં
ખાજાં ઘેઝર મને ખાવા દો

પટેલ—કપુરી કોમળ કાયા

જાણું મારા મનની માયા,
જોતન જળમાં નહાવા દીયો.

નાહર ખખર.

—(૦)—

નીચ લખેલા પુસ્તકો શ્રી વિશ્વરંગ નાટક સમાજનો
કુક્રમ જ્યાં હોય ત્યાંથી મલશે. જેઓ સાહેબોને જોઈતી
હોય તેઓએ રોકડી કીંમતથી મંગાવી લેવાં વેલ્યુપેબલ અથવા,
નોટચેડ કાગળ રાખવામાં આવશે નહીં

રૂકમીણી સ્વયંવર...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
સતી સવીતા ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
અહલ્યાબાઈ ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
અજીત ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
શ્રી સિદ્ધ સત્યેન્દ્ર ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
ચંદ્રગુપ્ત ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
સમ્રાટ અશોક ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
આત્મબળ ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
બહાતમા તુલસીદાસ..	...	...	રૂ. ૦-૩-૦
ચોગમાયા ...	...	...	રૂ. ૦-૩-૦

ચીમનલાલ બકોરભાઈ દલાલ
માલેક:—શ્રી વિશ્વરંગ નાટક સમાજ.

